

LEVÉL A FIATALOKHOZ

Fiatalságunk már úgy nőtt fel, hogy megtalálta az összefüggést szocializmus és nemzetiség, román állam és magyarság között, érdekei szerint illeszkedik be az ország egészébe, s megtartja mindazt, ami sajátosan a miénk. Anyanyelvűsége mellé egyre tökéletesebb román nyelvtudást szerezve s román vagy más nemzetiségű kortársaival egy életre megbarátkozva rendületlen a maga nemzetiségi öntudatában, és csak a megfelelő művelődési eszközökön múlik, hogy ezt mennyire támasztja alá kellő nemzetiségi önismerettel akár hagyományaink ápolása, akár kulturális haladásunk gyakorlata keretében.

Már a hatalom helyes felmérése és igénylése tekintetében aggályosabb vagyok. Komolyabb bajról szó sincs, de talán eléggé fel nem tárt hajlamról igen. Egy nemzetiségi — a többséghez viszonyítva „kisebbségi“ — embert könnyen megkísért a szeparatizmus: a többséggel való együttélés helyett egy különvalós elszigetelődés szimpla lehetősége, s mert nemegyszer ez a könnyebb ellenállás vonala, egyszeribe kisikkad a közösből, amit csak elősegítenek a „többség“ oldalán megnyilvánuló kizárólagossági tendenciák. A szocialista fejlődésben, ahol a szerkezetalakulás kristályosodási törvényei határozottabbak, mint más rendszerekben, az együttthaladás nagyobb előnyével a lemaradás komolyabb hátrányai járnak együtt, s aki nem érti meg, hogy nálunk teljes nemzetiségével kapcsolódhat be a hatalomba, s ez mind az állam, mind a nemzetiség természetes és közös érdeke, aki félre vonul az államiság kötelezettségei és előnyei elől, s külön kisvilágot kanyarít maga köré, könnyen és hamar elvidékiekedik. Csakis a szocialista állam kibontakozásának ritmusába fogódzva részesülhetünk az egész emberiséget átfogó tudományos-műszaki forradalom eredményeiben, míg elszigetelődve a kulturális kikapcsolódásnak, a régi zsidó gettókat vagy az indián rezervátumokat jellemző beltenyészetnek — satnyulásnak és sorvadásnak — tesszük ki magunkat. Ilyenkor valójában jogunkról mondunk le: arról a részről, mely nekünk az államhatalomból számunk, munkánk, szerzett jogaink szerint kijár.

És óvom fiataljainkat a Nyugatról jött anarchikus divatok hatásától is: hol nyíltan, hol allegorikusan a „hatalom“ ellen irányul minden ilyen hullám, s olykor nem is olyan ártatlanul, mert mögöttük nemegyszer a lélektani hadviselés idegen törekvései rejtőzhetnek. A tudományos fejlődés tervszerűségét és irányítást igényel, s a szocialista állam funkciói között első helyen éppen a programozás és ennek megfelelően a vezetéstudomány gyakorlása áll. Fennáll-e a bürokratizálódás és ezzel a hatalmi visszaélés veszélye? A szocialista mozgalmak történetében ilyen veszély megmutatkozott, ennek volt kísérő jelensége a személyi kultusz és dogmatizmus. De mindezek ellenszere nem a hatalomellenesség, az államtagadás — nyersebben szólva: az ellenforradalom —, hanem csakis a hibák éber javítása, a

szocialista hatalom demokratizálása az állam összes funkcióinak megtartásával, a párt mint irányító agy- és ideghálózat egységének és fegyelmének fokozásával, mindennemű anarchikus „lazítás” helyett. Az amerikai hippy-divat „hatalomellenessége” szülőhelyén objektíve lehet hasznos az imperialista szélsőségekkel szemben, de a háborús agresszorok, a faji diszkriminátorok, a monopolista kizsákmányolók ellen ott is csak a tömegekkel együtt, a munkásmozgalom hatalomratörő erőivel szövetkezve lehet eredményes akciókat lebonyolítani. Nálunk a „hatalom” elvont értelmezése és visszautasítása misztifikáció volna, mely tulajdonképpen a tömegek társadalmi uralma ellen irányulna. A nép ügye a hatalom erősítését és kiszélesítését, nem pedig gyengítését és kétségbevonását javallja. Mi, romániai magyarok részesei vagyunk államunk szocialista hatalmának, s e hatalmunkkal élni akarunk, mint ahogyan alá is támasztjuk, erősítjük és védelmezzük is a román néppel együtt, mint legfőbb történelmi vívmányunkat, nemzetiségünk egyenlőségének és szabad fejlődésének legerősebb zálogát.

Az én nemzedékem forradalmisága valóban egy hatalom — a kizsákmányoló osztályok uralma — ellen irányult. A mai fiatalok forradalmisága szocialista viszonyaink között a kivívott hatalom megőrzése, fejlesztése és mind társadalmi, mind nemzeti és nemzetiségi szempontból való tökéletesítése. A kivíváshoz hősiesség kellett, s hősiesség kell a megtartáshoz is. Elsősorban a tudományos helytállás és a termelőmunka egybekapcsolásának hősi erőfeszítése a román nép és a nemzetiségek alkotó együttélése és szocializmusunk élő nemzetközisége alapján.

Ahol két struktúra — államiság és népiség — sűrűlódik vagy kapcsolódik a fennálló társadalmi rendszer törvényszerűségei szerint, ott minden esetben felfokozódik mindkét fél benső potenciálja és külső hatásköre, megsokszorozódik minden emberi tartalom és viszonyulás. Olyasféle többlet ez, mint munkaigényes termeléskor a dolgozók műveltségi fokának emelkedése. Az együttélés egy sajátos előnye rejlik itt, melynek napvilágra hozatalával emelhetjük önértékünket, s valóban meg is születik missziós tudatunk. Egyvonalúsággal szemben árnyalt rajz, egységességgel szemben többdimenziós testszerűség adódik a számításokból, s nem is én vagyok az első, aki elhivatást, plusz-emberséget eredeztet egy különlegesen kettős történelmi helyzetből. Nemzetiséget megvallani és államiságot alkotó azonosodással vállalni olyan gerjesztés, mellyel önmagát is felemelheti, az államgépezetet is tökéletesítheti, s ráadásul általánosabb szomszéd-sági, európai és világméretű kölcsönösségeket is kedvezően táplálhat a közügyi magatartás.

És mondanom sem kell, hogy a kettős-egység erkölcsi próbája nemcsak az együttélő nemzetiség, hanem a többséget alkotó nemzet fiai számára is előbbre lendítő erő, hiszen a nemzeti kérdés megoldásához való belső viszonyulás, az egyenlőség elismerése és vállalása, felerősíti a szocialista humánusot egyetemes értelemben is.

Ezeket a szárnyakat szeretném a fiatalok képzeletében kibontani.

Legjobbaink már a védekező nemzetiségpolitika korában eljutottak egy antinacionalista humánusig, s a munkásosztály pártvezette mozgásában ez antifasiszta magatartássá konkretizálódott a kelet-európai térségre nehezedő hitleri hódítással szemben. Mégsem ez az egyedüli hagyomány, melyre építhetünk. A Berde Máriák és Kós Károlyok „transzilvanizmusá” annak idején Erdély sokszázados külön-múltjában kereste a népi együtt-

élés, egy román—magyar—szász szimbiózis éltető eszmei humuszát, s amikor ma újra súlyt adunk a helytörténeti kutatásnak, s honi magyarságunk történetét ajánljuk feltárandó feladatnak a romániai magyar történészek számára (amint ezt Jakó Zsigmond meghirdette), megint csak jó helyen tapogatózunk: de most már a transzilván mítoszon túl a valóság szürke bazaltjából bontjuk ki nemzetiségünk és romániaiságunk építőköveit.

A múlt ismerete, hagyományaink felfedése, kritikai átvétele és folytatása nélkül el sem tudom gondolni fennmaradásunkat, de csak a múltból legfeljebb szépen halni lehet. Múlt-idézésünknek, elődeink feltámasztásának is csak az ad értelmet, ha a jövő logikai továbbmenetét következtetjük ki és nyitogatjuk vele. Ezért kell létformálódásunkat úgy szolgálnunk, hogy a volt és a lesz váltókapcsolásába szövegezzük bele az „itt és most”-jelent. Sokunknak jólesett a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának márciusi országos plenáris ülésén Nicolae Ceaușescu elvtárs hivatkozása múltira és jövőre a jelen állásáról, amikor kijelentette, hogy románok és magyarok „ugyanazokban a városokban, ugyanazokban a községekben, ahol évszázadok óta együtt élnek, évezredekben át fognak együtt élni!” Valóban, amikor a múltbeli együttélés ezeréves tapasztalatait tesszük közkinccsé, ennek a családi összefogásnak újabb ezerévnyi — zavartalanabb és boldogabb — jövőjére is kitekintést kell nyitnunk. Nagy múlt és nagy jövő koordináta-rendszerében kapja meg igazi arányait akár a román szocialista állam szuverenitása, akár az itt élő magyarság nemzetiségi struktúrája.

Mert felborítanánk minden marxi—lenini felismerést és megállapítást, ha a nemzetiséget csupán egyéni tulajdonságnak, személyi jogosultságnak, perszonális vallomásnak és viszonyulásnak tartanók, s nem vennők tudomásul, hogy konkrét társadalmi formációról van szó, melynek összetettségéből ered a megvallás, tulajdonság, jog és interperszonális hálózat. A liberális Deák—Eötvös-féle 1868-as magyar nemzetiségi törvény még „politikai nemzet”-ben fogalmazhatott, de sem a szlovák, sem a szerb, sem a román nem fogadta el a fogalmi beolvasztást ebbe a keretbe. S fenntartásuk igazolódott, amikor a Tiszák, Trefortok és Apponyiak erőszakos asszimilációra fordították az egységes magyar „politikai nemzet” értelmét. Egy nemzetiség ténylegesen csak közületként fogható fel, s benső összefüggésrendszerének tiszteletben tartásával valósul meg az egyenjogúság egyedi feltétele. A szocialista román állam így is értelmezi a nemzetiséget, amikor a fejlődés követelményeinek megfelelően legfőbb országos irányító szervünk, a Román Kommunista Párt mellett felállította a magyar nemzetiségű dolgozók tanácsait. A honi magyarság kategóriaszerű elismerése ez az élő marxi—lenini szellemben. A nemzetiségi közület az, melyen át az egyes ember nemzetiségi ügyei pontosabban elemezhetők s az országos egészbe szervezesebben beilleszthetők, ez az entitás az, melynek mozgása-fejlődése tudományosan nemzetiségismeretet, erkölcsileg nemzetiségi tudatot, közügyileg nemzetiségpolitikát feltételez, összegezésben pedig a teljes állami integrációt mozdítja elő és biztosítja. Ebben a „kisebb” közösségben élünk, vagyunk, alkalmazkodunk környezetünkhöz és kapcsolódunk be egyidejűleg ezer szállal a „nagyobb” közösségbe: az államiságba. Az egyidejűség itt lényeges. Ahogyan ugyanis a szívet és vesét csak munkahipotézis emelheti ki a test funkcionális egészéből, éppen úgy a nemzetiségi közösség sem választható el az állami élet közösségtől, melynek

elválaszthatatlan része. Szűklátókörű skatulyázás, lelki torzulás veheti csak önmagában azt, ami lényegénél fogva azonos-egy a kettősségben: nemzeti-ségi közületet mondunk, mely beletartozik a közös haza szerkezetiségébe, államot mondunk, mely magában foglalja a román nemzettel együttélő magyar (vagy más) nemzetiséget. Sokrétű kapcsolás ez, éppen ebben van a nagysága és szépsége.

Az atomkorszak atomelemző agyat követel meg, a nemzetiségi lét helyes felfogásához kettős kapcsolástani elmélet szükséges. A romániai magyar azonos időben és térben fogalmazza meg magyarságát és romániaságát, s ez a többszörösség kifejthető láncolatban sokszorozza meg értékeit is. Anyanyelvének teljes kibontása éppen olyan szükségesség a maga korszerű emberségének kiváltásához, mint amilyen természetes követelmény mind magával, mind vele szemben a román ikernyelv teljes megszerzése. Mindebből a nemzetiségi fiatalság nevelésének sajátos feladatai adódnak, de az a lendület, mellyel egy már a kettős viszonyainkhoz edződött új nemzedék az életre rajtol, eleve bizalmat kelt iránta. A dolgok logikája nemcsak intelmekben, hanem a mindennapos életben is érvényesül.

Ahol a nemzetiség és államiság szembekerül, nem egy kapitalista országban visszajával jelentkezik az együttélés. A katalánok és baszkok Spanyolországban, a bretonok Franciaországban, az írek az Angliával egyetűlt Észak-Írországban, a flamandok Belgiumban, a dél-tiroli németek Olaszországban, a törökök Ciprusban, az arabok Izraelben, a franciák Kanadában helyzetük megoldatlansága miatt újra meg újra fellángoló elégedetlenség forrásai, s kivétel Svájc vagy Finnország, ahol a különféle népelemek kohéziója a béke és közös munka tanulságait láttatja. Szocialista körülményeinknél fogva igazán mintaadókká e téren a mi megvalósításaink válnak, s minél tökéletesebbé tesszük együttműködésünket, annál inkább. Ha Lenin joggal beszélt nagyorosz nemzeti büszkeségről vagy szégyenről aszerint, hogy szabadságharcosokra vagy elnyomókra, a haladás eszmei bajnokaira vagy elakasztóira hivatkozott, úgy mi is — szívből kívánom — tudatosítsuk végre magunkban azt a nemzetiségi büszkeséget, melyet a román néppel való eredményes együttműködésünk alapján érezhetünk, szemben olyan szégyenkezéssel, mely múltbeli balsikereinkkel s azok máig ható maradványaival jár. S nemcsak a múltat és a mát kell így mérlegre tennünk lelkiismeretünkben, hanem azt a tervszerű előrelátást is, mellyel újabb lehetőségeinket pásztázzuk végig. Amikor a székely népiséget Tamási Áron módjára korszerű humánus jelképrendszereként kifejező Kányádi Sándor 1967-ben a Pen Club meghívására Bécsben a romániai magyar költészetről adott elő, törvényként vallotta: líránk „már az anyatejjel magába szívhatta azt, amit ma divatos politikai szóval békés egymás mellett élésnek neveznek“.

Sajtójával, rádiójával és televíziójával, színházaival és iskoláival, tanácsaival s népképviselésével a romániai magyarság növekvő, gazdagodó szerkezetiség, mely szervesen, bensőségesen kapcsolódik az ország-egészbe. A fiatalságtól e szerkezetiség — a szellemi anyagcsere, a mindennapos közéleti körforgás, a funkcionális teljesedés — történelmi bekötését várom múltból hozott hagyományaink és a jövőbe sugározható terveink közé. Történelmi szenvedélyt a nemzetiségi lét és tudat kiformálásához s a szocialista államiságba való integrálásához együttélésben és nemzetközi-ségben, szabad kilátással a szocialista közösség s azon túl a nagyvilág min-

den haladó törekvése, mozgalma, megvalósítása felé. Az elszigetelődés vagy az anarchikus elidegenedés mindenkori ellensúlyozását cselekvő nemzetiséggel és hazafisággal. Minden álmuk realizálását a lehetőségek tudományos számbavétele és következetes felhasználása alapján. Bárminő múltba felejtkező nosztalgia vagy jövő-utópizmus helyett az adottságokban rejlő törvényszerűségek bátor kibontását, a reális nemzetiségi és államéletet. A nemzetiségi sors erkölcsi kimerítését, a mindenkori eredetiséget, a magunkból való kiindulást mindenhez, ami közös és emberséges. Imádságként hangzik ez? Akkor tegyem még hozzá: ámen!

Részlet az Intelmek című, a Kritérion gondozásában megjelenő kötetből

ZIRKULI PÉTER

Tamási Áron emlékére

*Eletüinkből Dévavára,
Dévavára leomlása,
Omlásának furulyája,
Szólásából sikoltása,
Földből édig fölírása —*

*Te gyilkosod — én gyilkosom.
Bélepte már számat a gyom.*

*Anikuca, Kelemenné,
Jajdulásuk nagypénteké:*

*Eletüinkből Dévavára,
S monostor ott az Árgyesen.*

*Sebét vájja szép Kelemen,
S Manole szomorú mester.*

*Volt egyetlen nyelv: furulya.
Már a szél, a szél se fujja.*